

*Гурочкіна В.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри
економіки підприємства,
Університет ДФС України;
Костіна О.Є., здобувач вищої освіти,
Університет ДФС України*

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

CURRENT STATE OF FORMATION OF THE MIDDLE CLASS IN UKRAINE

Анотація. Стаття присвячена дослідженню стану середнього класу в Україні, визначено проблеми його формування, продемонстрована динаміка та сучасний стан основних критеріїв формування середнього класу, наведено шляхи вирішення існуючих проблем.

Ключові слова: середній клас, інклюзивність економіки, економічний розвиток, суспільні цінності, суспільство.

Abstract. The article is devoted to the study of the state of the middle class in Ukraine, the problems of its formation are determined, the dynamics and the current state of the basic criteria of formation of the middle class are demonstrated, ways of solving existing problems are given.

Keywords: middle class, inclusiveness of the economy, economic development, social values, society.

Постановка проблеми. За умов постійної соціальної трансформації України все більшої актуальності набуває проблема створення українського середнього класу. Структура суспільства носить біполярний характер: з одного боку – нечисленна дуже багата панівна «верхівка», з іншого – основна частина населення, яка знаходиться на межі або за межею бідності, середній клас практично відсутній. Тому його формування і соціальний захист повинні стати пріоритетними стратегічними завданнями державної політики.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати сучасний стан середнього класу в Україні та визначити основні проблеми, що заважають його формуванню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику питань формування середнього класу та його ролі у становленні стійкого розвитку досліджували вітчизняні науковці, такі як О.В. Горбань, В.В. Грицанюк, Т.М. Чернецька, М.В. Вінічук, Н. Чорна та багато інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повільний прогрес зростання суспільного блага і поглиблення нерівності сприяли політичній поляризації та ерозії соціальної згуртованості в багатьох розвинених країнах та країнах, що розвиваються. Консенсус із питань розробки всеосяжної моделі соціально-економічного зростання призвело до виникнення поняття інклюзивності економічного зростання. За

інформацією Світового економічного форуму (World Economic Forum) інклюзивність економіки характеризує відчуття кожної людини, її добробут при досягненні певного рівня економічного розвитку країни [2, с. 36].

На сьогоднішній день в Україні інклюзивність економічного зростання залишається далеко позаду поточних проблем, через постійну трансформацію економічної системи. Вона характеризується стійкою матеріальною нерівністю, низьким рівнем життя населення, а також відсутністю стабільного економічного, соціального, політичного та культурного розвитку держави.

В економічній літературі можемо знайти різноманітні підходи до визначення поняття «середній клас», проте ми використаємо найбільш вдале: середній клас – це економічно активна соціальна група населення, яка володіє високим інтелектуальним та інноваційним потенціалом, високою професійною освітою та кваліфікацією, має достатній рівень матеріального забезпечення та платоспроможності, користується власним рухомим та нерухомим майном, усвідомлює свої соціально-економічні інтереси, формує моральні стандарти та суспільний порядок, а також виступає стабілізатором суспільства і соціального порядку [1].

Середній клас населення являє собою основну ланку подолання бідності, саме він розглядається як основний внутрішній інвестор державного бюджету, варто також зазначити, що саме від формування середнього класу залежить створення демократичної держави і громадянського суспільства.

Проаналізувавши певні історичні факти можна зазначити, що перші спроби створити середній клас в Україні були зроблені у 90-их роках минулого століття і охоплювали на той час населення, яке мало досить високі доходи та заощадження, тобто працівники освіти, охорони здоров'я, спеціалістів індустріальних галузей виробництва, частина партійної еліти. Проте перебудова та економічна нестабільність в країні призвели до втрати прибутків та заощаджень.

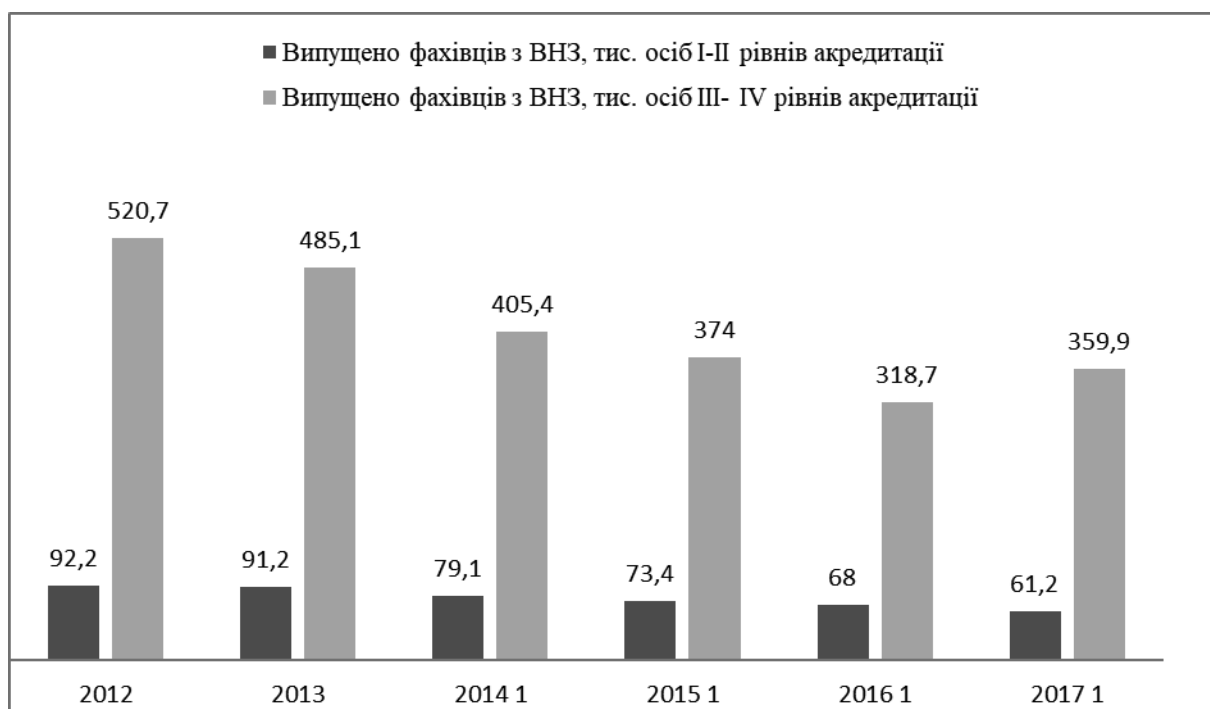
Середній клас формується з: матеріального достатку, освіти і активної громадянської позиції. Є і допоміжні показники: наявність медстраховки, заощаджень в банку, можливість дати платну освіту дітям, отримати іпотечний або інший великий кредит в банку.

У підсумку за доходами до середнього класу віднесли тих, у кого рівень доходів в місяць становить не менше двох прожиткових мінімумів на людину (3554 грн.), є освіта не нижче середньої спеціальної, є своя квартира або будинок, автомобіль економ-класу і можливість щорічного відпочинку в Україні або за кордоном.

Однією з характеристик, яку потрібно розглянути – це освітній рівень чисельності населення (рис. 1).

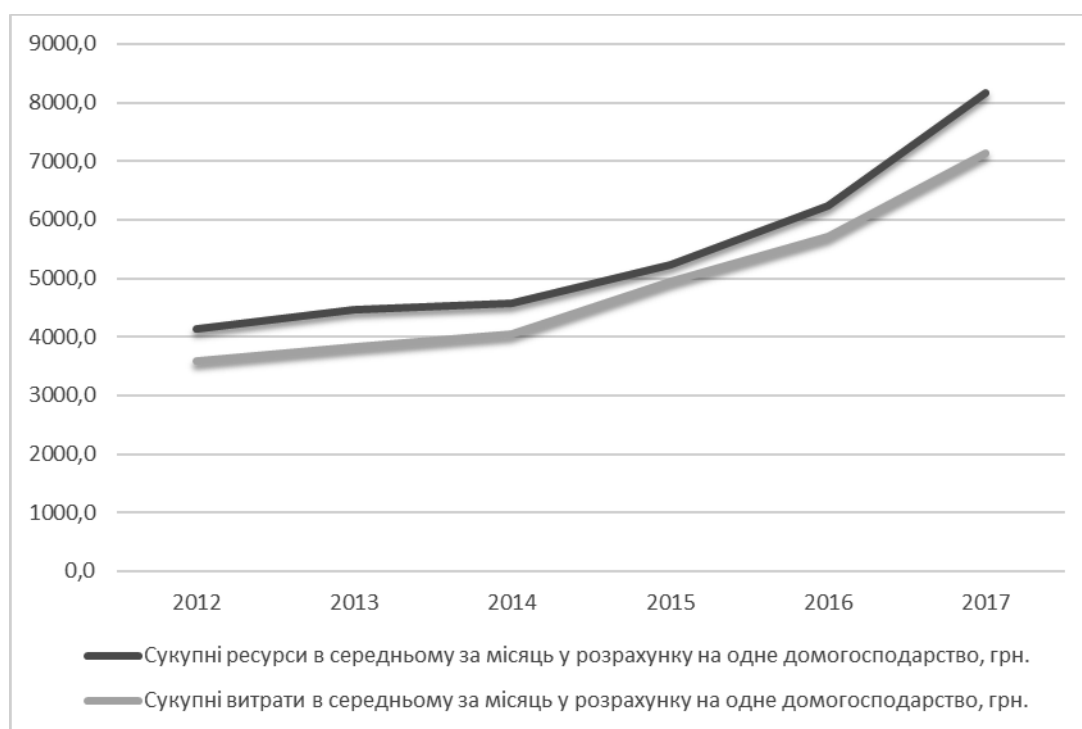
На рисунку ми можемо спостерігати, що чисельність населення, яке здобувало вищу освіту помітно зменшилась, це можна пояснити зменшенням державного замовлення.

Наступне, що необхідно розглянути є динаміка середньомісячних ресурсів і витрат на одне домогосподарство (рис. 2).

Побудовано автором на основі джерела [3].

Рис. 1. Динаміка чисельності випускників з 2012 по 2017 рр.

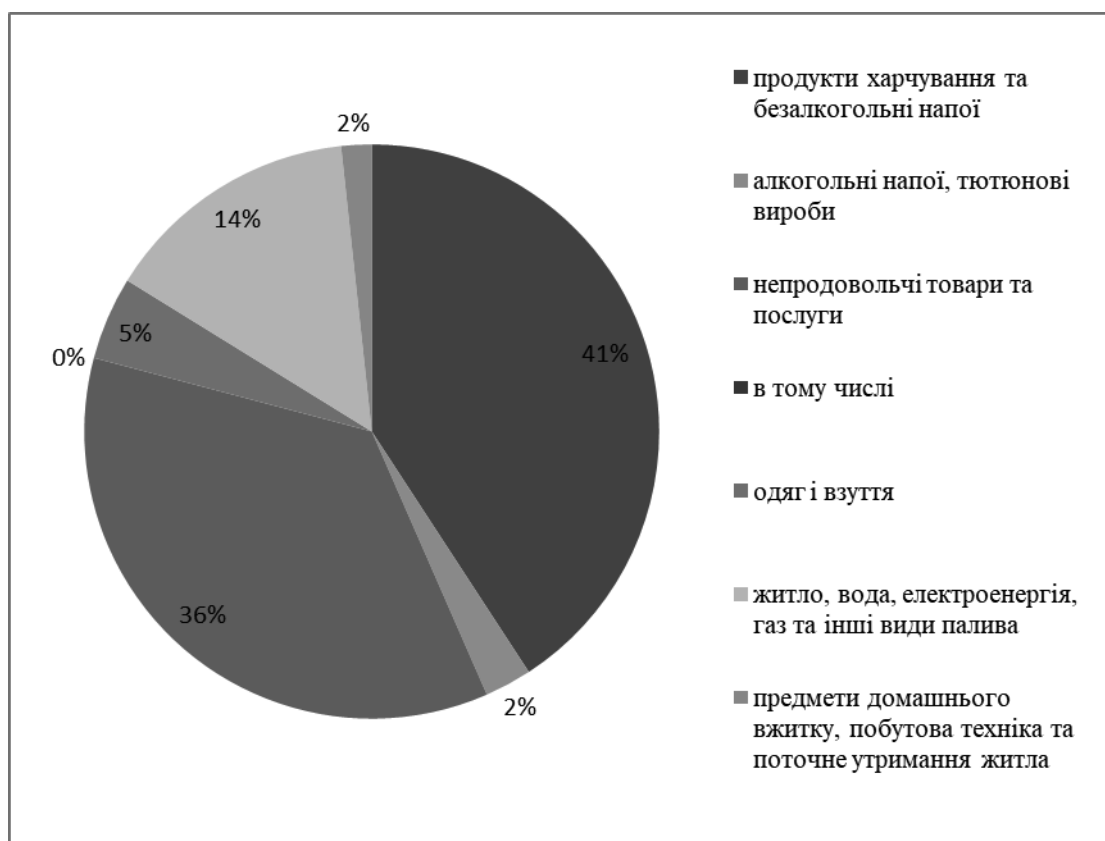

Побудовано автором на основі джерела [3].

Рис. 2. Динаміка середньомісячних ресурсів і витрат на одне домогосподарство

За даними рис. 2 слід зазначити, що витрати не перевищують ресурси, проте, якщо розглянути структуру витрат на 2017 рік (рис. 3) можемо спостерігати, що більша частка ресурсів використовується на споживчі сукупні витрат: на продукти харчування 47,9%, на непродовольчі товари 41,9% (з яких більша частина йде на

оплату комунальних послуг 17%), це означає, що українці дуже мало витрачають на освіту, розваги, відпочинок, а на заощадження взагалі залишається мізерна частина – усі ці фактори призводять до зменшення загального доброту домогосподарств та призводить до неефективного використання фінансових ресурсів.

Побудовано автором на основі джерела [3].

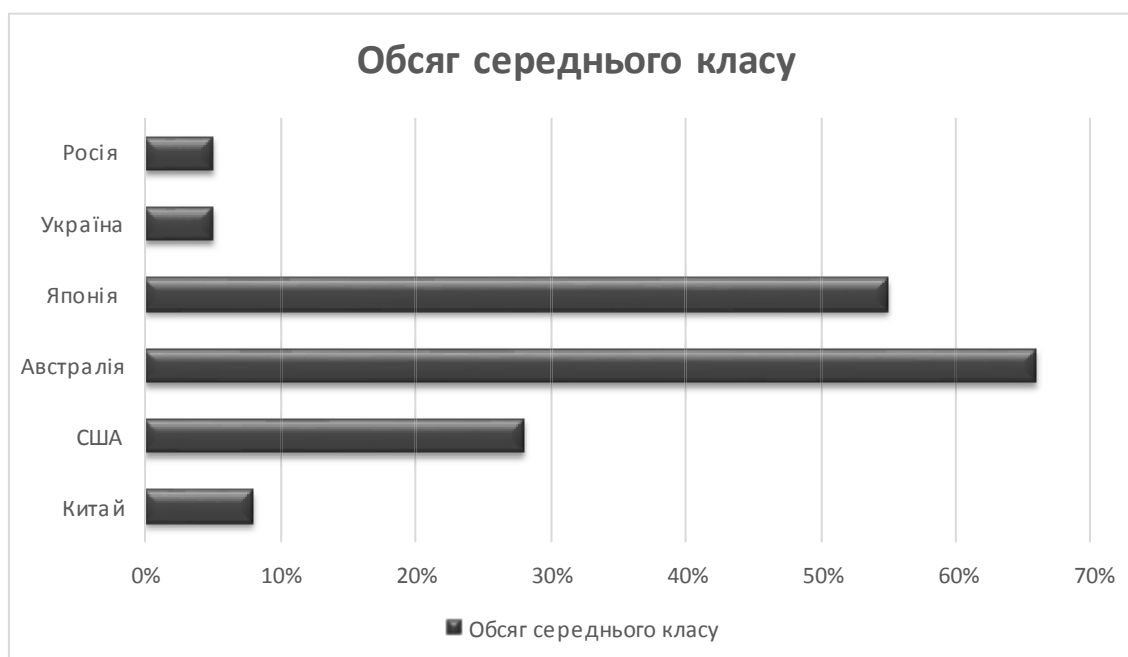
Рис. 3. Структура витрат домогосподарств за 2017 рік

У зв'язку з тим, що в Україні вже давно не було проведено перепису населення та відсутні статистичні дані, які б демонстрували динаміку середнього класу, як інтегрованого показника, необхідно звернутись до досліджень зарубіжних компаній.

Розглянувши класифікацію Credit Suisse (швейцарська міжнародна фінансова група, – ред.), щоб належати до середнього класу в Швейцарії, потрібно мати, щонайменше, 73 тисячі доларів доходу на рік, в США – 50 тисяч доларів, в Китаї і Бразилії – 28 тисяч доларів, у Польщі та Мексиці – близько 25 тисяч доларів, в Росії і Таїланді – 18 тисяч доларів, в Індії – 13,7 тисячі доларів, а в Україні – 11,25 тисячі доларів, а стан середнього класу в цих країнах відображено на рисунку 4 [4].

Таким чином, у Китаї до середнього класу можна віднести 109 мільйонів осіб (8% населення), у США 92 мільйони (28%), абсолютним лідером є Австралія (66%), Японія, Британія, Італія понад 55%, в Україні всього 5%. Цей показник занадто малий в порівнянні із розвиненими країнами світу.

Висновки. У підсумку можемо зазначити, що в Україні присутня значна економічна нерівність населення, висока соціальна напруженість, політична нестабільність, що призводить до застою в розвитку країни.

Побудовано автором на основі джерела [4].

Рис. 4. Обсяг середнього класу в різних країнах світу

Економічна політика держави має сприяти мобілізації ресурсів країни, сприяти самодіяльності населення (створення та підтримка малого та середнього бізнесу), ці кроки значно зменшать безробіття в країні, посилять економічну активність населення, їх доходи і загалом покращення рівня добробуту громадян.

Список використаних джерел

1. Вінчук М.В. Формування середнього класу як основа стабільності соціально-економічної системи. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyku/nvse/01_2014/14vmvses.pdf

2. Гурочкіна В.В., Махортов Ю.О. Стратегічні напрями інклюзивного розвитку України. *Науково-практичний журнал «Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку»*. 2018. №17. С. 35-44. URL: <https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2018/12/17nomer.pdf>

3. Офіційний сайт Державної служби статистики в Україні. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>

4. Чорна Н. Середній клас України: відновити втрачене. 2017. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/410426/serednij-klas-ukrayiny-vidnovyty-vtrachene>